

Beusichem exact 150 jaar terug (1872): Stilte voor storm landbouwcrisis

Muizen, dagloon, (vee)ziekte en eerste steenfabriek

Hoe was het leven in de dorpen Beusichem en Zoelmond exact 150 jaar geleden? De boerengemeente Beusichem moest zich teweer stellen tegen (vee)ziektes. Een nieuwe industrie vestigde zich: een steenbakkerij. Een landbouwcrisis diende zich langzaam aan die de bevolking hard zou raken.

1872 en 1873. Het zijn jaren dat de daglonen op de boerenbedrijven nog op een redelijk niveau waren. Omdat boerenbedrijven vrijwel de enige economische activiteit was, bepaalde landbouwopbrengsten dus ook de welvaart in de dorpen en dus armoed.

In 1873 rapporteert de gemeente Beusichem (Zoelmond behoorde daartoe) dat er over het

algemeen geen armoede was. *“Slechts enkele oudere en gebrekkige personen die door zwakte niet konden werken, behoefden ondersteuning, de gezonde en werkzame arbeiders konden altijd tegen goed loon werk vinden en waren daardoor in staat gesteld in hun levensonderhoud te voorzien. De zachte winter heeft mede tot dien gunstige toestand bijgedragen.”* Het is een passage van de gemeenteverslagen die gemeentes jaarlijks stuurden naar de provincie Gelderland.

Voor de duidelijkheid. Beusichem was sinds het begin van de 19^e eeuw pas onderdeel van de provincie Gelderland. Daarvoor was het eeuwen onderdeel van een onafhankelijk graafschap Buren, dat onder de Franse bezetting werd opgeheven.

Nog geen fruitstreek

Beusichem en Zoelmond waren dus bij uitstek boerendorpen. Een fruitstreek was het nog niet. Die agrarische tak groeide later. Uit de statistieken blijkt dat er 150 jaar geleden slechts 31 hectare fruit stond in 1872, maar 205 hectare aardappelen, 182 hectare tarwe en 542 hectare voedergewassen voor het vee. Dat bestond uit 123 werkpaarden, 418 melkkoeien, 314 vaarzen en pinken, 142 stuks mestvee, 603 schapen, 525 varkens en 2272 hoenders. Op de lagere slechtere komgronden waren ook weiden hooipercelen. De hogere kleigronden dichtbij de dorpen dienden voor de hoogwaardiger gewassen.

De leefbaarheid van de bevolking was sterk verbonden met die landbouw. In 1872 liep de landbouw nog wel goed. Dat leidde wel tot hogere huurprijzen voor landerijen (pacht). Maar in 1876 bijvoorbeeld, vlak voor de landbouwcrisis, waren problemen al wel voelbaar in Beusichem en Zoelmond. “De zogenaamd kleine landbouwer of pachtboer die onder buitensporig hoge huurprijzen der landerijen gebukt gaat, had zeer veel moeite zich staande te houden. Bij enkelen trad vooruitgang op, bij meerderen is echter achteruitgang op te merken”, schrijft de gemeente.

Technisch gezien was het een redelijk landbouwjaar, ook door vooruitgang als het stoomgemaal. Die hielden lagere gronden droog. “De hooi- en weilanden hebben zeer veel hooi en gras opgeleverd, en de prijzen voor het vee, met uitzondering van die van varkens, was voldoende. Even als in het vorig jaar heeft het stoomgemaal ook in 1877 van den polder Beusichem en Zoelmond uitmuntend gewerkt.”

Waren er geen problemen in de jaren 1872-1873? Jawel. Muizen. “Het gras is grootendeels door de muizen vernield en longblaas heerschte vrij algemeen.” Lang niet altijd leidde dit tot veesterfte overigens. Het gras was dus vernield door muizen. Niks meer te vreten aan het einde

van de zomer. “Ongunstig was in den herfst een reden te meer dat het vee zeer vroeg werd opgestald. Niet tegenstaande dit alles bleven de prijzen van het vee zeer hoog. In alle soorten bestond er steeds groote aftrek.”

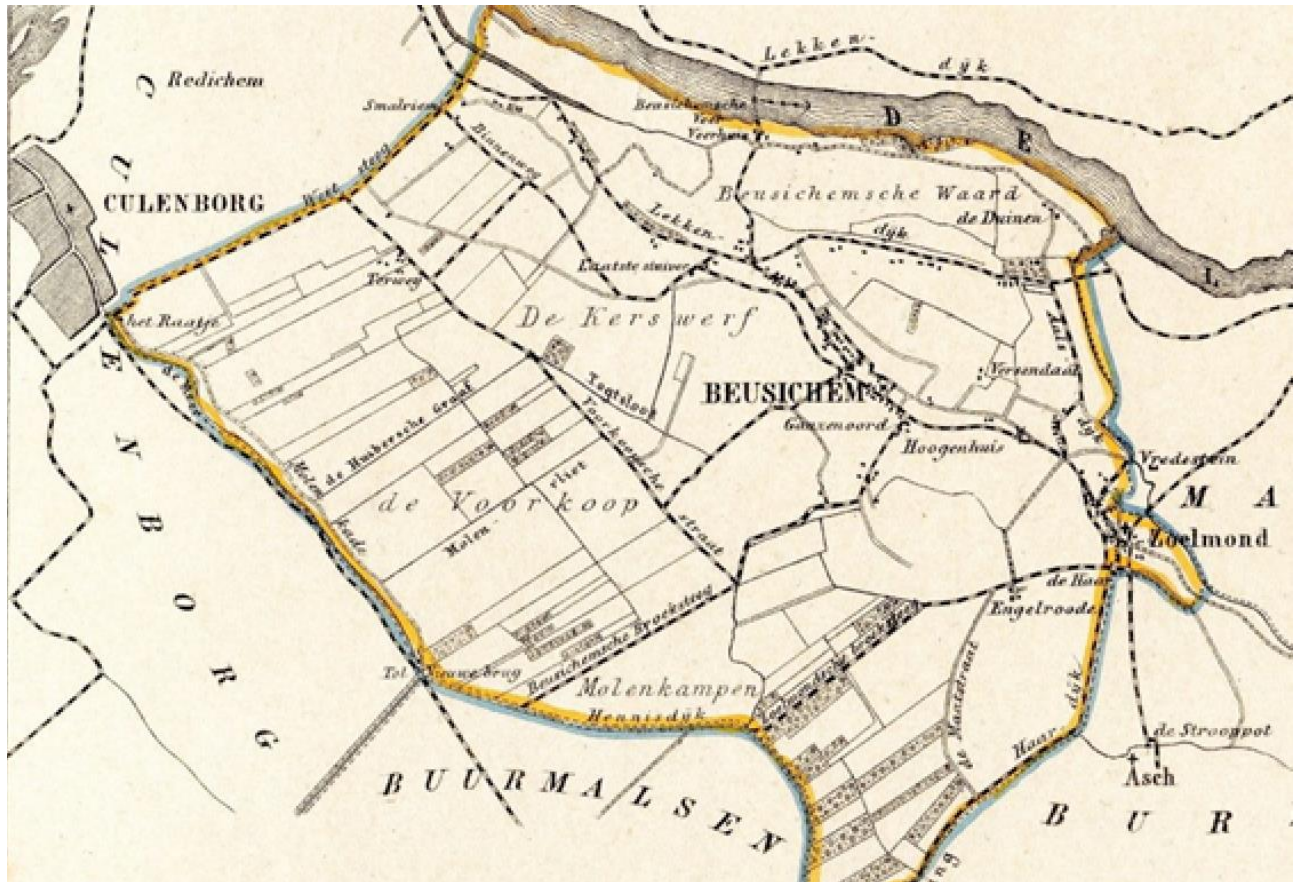

De ziekte onder het vee was ook gevaarlijk voor mensen. Geneesheren hebben in 1872 21 keer een vaccin tegen koepokken toegepast bij inwoners van de gemeente. Gevaarlijke ziektes waren dat jaar sporadisch in de dorpen. In 1872 kwam in één gezin in Zoelmond tyfus voor, waaraan een persoon is overleden. “In een afgelegen gedeelte der gemeente stierf 1 persoon aan pokken”, meldt de gemeente. Armoede was er toch ook en kwam op. De gemeente schrijft in 1876. “Misbruik der sterke drank en ongeregelde levenswijze bleef ook thans de bron van velerlei armoede.”

1872: Vestiging eener steenfabriek

De gemeente schrijft: ‘het voorjaar van 1872 werd alhier op de uiterwaarden eene steenfabriek opgericht door de firma A. Jurgens, aanvankelijk op kleine schaal zo met 49 medewerkers bestaat er echter het voornemen tot belangrijke uitbreiding van eener tweede fabriek.’ Deze baksteenindustrie haalt haar grondstof, de klei, uit de uiterwaarden en voor de aanvoer van kolen en afvoer van haar product is de ligging aan de Lek belangrijk.

Gemeente Beusichem op een kaart uit omstreeks 1872. **Beusichem was groter dan nu.** Kijk maar naar de Voorkoop en Terwey. Beusichem moest grond afstaan aan Culemborg na de oorlog.

Water uit de pomp of kwel

Het is de tijd vòòr de waterleiding. Door bijna alle ingezetenen wordt van pomp- en welwater gebruik gemaakt. Dorpspompen waren er nog niet. "Over het algemeen is dit van uitmuntende hoedanigheid, helder, zonder reuk en van een frischen smaak." Pompen aan

gemeentewegen voor openbaar gebruik zijn dus nog niet aanwezig. Er is veel aandacht voor hygiëne, blijkt uit het gemeenteverslag dat jaar. "De openbare wegen worden zoveel als doenlijk rein gehouden. Alle voorwerpen wier voor de gezondheid schadelijk zijn, worden daarvan zodra mogelijk verwijderd. Waters worden in den bebouwen kring der dorpen doorgaans

niet aangetroffen, evenmin als goten en riolen, openbare privaten of urinoirs. De toestand der scholen en kerken is voldoende, zodat daarvan geen nadelige gevolgen voor de volksgezondheid zijn te verwachten.” De bevolking groeit dan nog wel. In 1872 groeide het inwonertal van 1732 naar 1794. In 1876 was

dat meer dan 1.900. Het kwam doordat meer mensen zich vestigden in de dorpen. In 1872 waren dat 122 mensen. Met 919 mannen en 813 vrouwen, was de verhouding misschien wat scheef in 1872. Het jaar erop groeide dat verder met 956 mannen en 838 vrouwen.

Landbouwcrisis: Mensen trokken weg uit rivierkleigebied

De landbouwcrisis trof het rivierkleigebied hard. Over een langere periode was het een gebied waar meer mensen wegtrokken dan zich vestigden. Het gebied was ook lang in zichzelf gekeerd als riviereilanden. Dat is ook niet gek. Er waren nog geen bruggen over de rivieren, het gebied was dus afgelegen.

Vooraf in de periode 1890-1930 was dat zichtbaar, de periode waar de landbouwcrisis en grote depressie een rol in speelden. **De landbouwcrisis ontstond eind 19^e eeuw door goedkope import van granen, waardoor prijzen fors daalden.** De opkomst van de margarine-industrie raakte de vraag naar boter. Door het grote vertrekoverschot in het rivierkleigebied, verouderde de bevolking. De onaantrekkelijkheid van het seizoenskarakter van de werkgelegenheid in de steenindustrie maakte dit ongunstige beeld in dit gebied niet goed.

De aardappeleters van Vincent van Gogh portretteert een boerengezin in 1885 in Nuenen.

